

Τίτλος : Η φωτογραφική πρακτική στη διαμόρφωση της πολιτισμικής μνήμης και η αναπαραγωγή της στον ιστοριογραφικό λόγο : Οι φωτογραφίες στα πρωτοσέλιδα της τ/κ εφημερίδας *Bozkurt* του 1974.

Αξιοποιώντας τις φωτογραφίες και τις λεζάντες οι οποίες δημοσιεύτηκαν στα πρωτοσέλιδα της τ/κ εφημερίδας *Bozkurt*, την περίοδο Ιούλιος 1974 – Αύγουστος 1974, η εργασία αυτή έχει ως στόχο να αναδείξει τα βασικά οπτικά μηνύματα και το πώς αναπαράγονται στον ιστοριογραφικό λόγο του Τ/κ ιστορικού Vehbi Zeki Serter.

Η εφημερίδα *Bozkurt* αποτελεί μια από τις μακροβιότερες εφημερίδες στην ιστορία του τουρκοκυπριακού τύπου (1951-1988). Στα πρωτοσέλιδα της αποτυπώνει σημαντικούς σταθμούς της ιστορίας των Τ/κ.¹ Συστήνεται στο τ/κ αναγνωστικό κοινό ως καθημερινή αμερόληπτη τουρκική εφημερίδα με βασικό σκοπό την περιφρούρηση της εθνικής ταυτότητας των Τ/κ και την καταγραφή των ενωτικών δραστηριοτήτων των Ε/κ.²

I. Τα βασικά σχήματα και οι βασικές στρατηγικές για τη συγκρότηση των οπτικών μηνυμάτων

Η παρούσα εργασία αξιοποιεί τη συμβολική λειτουργία που επιτελούν οι φωτογραφίες. Τα βασικά σχήματα και οι βασικές στρατηγικές για τη συγκρότηση των οπτικών μηνυμάτων :

(α) η στρατηγική της συγκρότησης της εικόνας του Εχθρού μέσα από το σχήμα της αντίθεσης,

¹Εφημερίδα *Bozkurt*, «Cumhuriyetin Kahraman Koruyucuları Hoş Geldiniz», 16 Αυγούστου 1960.[Λεβέντες, Προστάτες της Δημοκρατίας : Καλωσορίσατε]

Εφημερίδα *Bozkurt*, «Ecevit durumun çok vahim olduğunu söyledi Rumlar, Ecevit' e "Bizi Kurtar" Dedi», 19 Ιουλίου 1974.[Ο Ecevit δήλωσε ότι η κατάσταση είναι πολύ σοβαρή. Οι Ε/κ είπαν στον Ecevit "Σώσε μας"]

Εφημερίδα *Bozkurt*, «Bir Asırlık Hasret Bitti», 25 Ιουλίου 1974. [Αυτό που περιμέναμε με λαχτάρα εδώ και έναν αιώνα έγινε]

Εφημερίδα *Bozkurt*, «Başbakan Demirel Bir Kez Daha Dünyaya Duyurdu : TAVİZ YOK!», 1 Δεκεμβρίου 1975.[Demirel :Δεν υπάρχει συμβιβασμός! Αφού οι Ε/κ αποδεχθούν τη διζωνική ομοσπονδία, μπορεί το θέμα της ρύθμισης των συνόρων να συζητηθεί.]

²Εφημερίδα *Bozkurt*, «NİÇİN ÇIKIYORUZ?», 26 Οκτωβρίου 1951.[Γιατί εκδίδουμε αυτήν την εφημερίδα;]

(β) η στρατηγική του διασυρμού του αντιπάλου, των ιερών συμβόλων του, των μνημείων του,

(γ) η στρατηγική της κινητοποίησης της εσωτερικής και διεθνούς κοινής γνώμης.

(α) Η στρατηγική της συγκρότησης της εικόνας του Εχθρού μέσα από το σχήμα της αντίθεσης

Οι φωτογραφίες υπηρετώντας το αφήγημα «Η τιμή, η περιουσία και η ζωή ευρίσκονται υπό τη διασφάλιση των Τουρκικών Δυνάμεων»³ απεικονίζουν μέσα από το φακό των φωτορεπόρτερ της εφημερίδας τη διέλευση των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων από τη Λεωφόρο Κερύνειας (πρωτοσέλιδο της 25^{ης} Ιουλίου 1974), την απελευθέρωση του χωριού Sütlüce/Ψυλλάτος το οποίο «αντιστεκόταν ηρωικά εδώ και έναν μήνα» (πρωτοσέλιδο της 17^{ης} Αυγούστου 1974), τον Τούρκο φρουρό ο οποίος περιπολεί μπροστά από ένα τουρκικό σπίτι που κάηκε και καταστράφηκε από τους Ε/κ στο χωριό Gaziveren (πρωτοσέλιδο 18^{ης} Αυγούστου 1974), την απελευθέρωση των κατοίκων του χωριού Yeşilköy / Άγιος Ανδρόνικος (πρωτοσέλιδο της 22^{ης} Αυγούστου 1974), τους Τούρκους στρατιώτες στα χωράφια με τα όπλα υπό μάλης και τη λεζάντα «Δεν είναι ξεκάθαρο πότε ο ύπουλος εχθρός θα επιτεθεί ή θα επιχειρήσει να πιει το αίμα αθώων ανθρώπων» (πρωτοσέλιδο της 29^{ης} Ιουλίου 1974), τον διοικητή των Τουρκοκυπριακών Δυνάμεων Mustafa Katircioğlu που εξηγεί τις επιχειρήσεις με τη χρήση χάρτη (πρωτοσέλιδο της 30^{ης} Ιουλίου 1974), τον Τούρκο στρατιώτη που υψώνει το όπλο στον ουρανό με τη λεζάντα «Zafer bizimdir» «Η νίκη είναι δική μας» (πρωτοσέλιδο της 16^{ης} Αυγούστου 1974), τον υποστράτηγο Fazıl Polat που συνομιλεί με τους μαχητές της Αμμοχώστου μετά την επιτυχημένη επιχείρηση (πρωτοσέλιδο της 17^{ης} Αυγούστου 1974), τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες που επισκέφθηκαν το Μνημείο Karaoğlu στην Κερύνεια (πρωτοσέλιδο της 31^{ης} Αυγούστου 1974),⁴ τους τρεις διοικητές «που έφεραν σωτηρία και ελευθερία στην τουρκοκυπριακή κοινότητα», τον αντιστράτηγο Nurettin Ersin, τον αντιστράτηγο Bedrettin Demirel και τον αντιστράτηγο Vahit Güneri (πρωτοσέλιδο της 20^{ης} Ιουλίου 1975).

³Ahmet Sanver, *Kıbrıs barış harekati anılarım Temmuz 1974*, Λευκωσία, 2014, σελ. 329.[Μνήμες Ιουλίου 1974 : Ειρηνευτική Επιχείρηση στην Κύπρο]

⁴Στο σημείο της απόβασης "Yavuz cikarma plajı" "Παραλία απόβασης των ατρόμητων" στήθηκε το Μνημείο προς τιμή του συνταγματάρχη İbrahim Karaoğlu ο οποίος έχασε τη ζωή του την 21^η Ιουλίου 1974. Βλ. Ahmet Sanver, *Kıbrıs barış harekati anılarım Temmuz 1974*, Λευκωσία, 2014, σσ. 117-118. [Ιούλιος 1974 : Οι μνήμες μου : Ειρηνευτική Επιχείρηση στην Κύπρο]

(β) Η στρατηγική του διασυρμού του αντιπάλου, των ιερών συμβόλων του, των μνημείων του

Στα πλαίσια της στρατηγικής του διασυρμού του αντιπάλου, των ιερών συμβόλων του και των μνημείων του στο πρωτοσέλιδο της 28^{ης} Ιουλίου 1974 αποτυπώνεται η είσοδος ενός στρατιωτικού οχήματος σε φυλάκιο της Εθνικής Φρουράς με τη λεζάντα «Το στρατόπεδο της Εθνικής Φρουράς μεταξύ Κερύνειας και Καζαφανίου έχει γίνει πλέον το στρατόπεδο των Mehmetcik». Στο πρωτοσέλιδο της 29^{ης} Αυγούστου 1974 τα μέλη της Δεύτερης Ταξιαρχίας Καταδρομών κατεβάζουν την ελληνική σημαία από το φυλάκιο της Εθνικής Φρουράς στο χωριό Συγχαρί και υψώνουν την τουρκική σημαία. Από την άλλη, η φωτογραφική αποτύπωση στρατιωτικού υλικού της Εθνικής Φρουράς το οποίο αφέθηκε στο πεδίο των μαχών (πρωτοσέλιδο της 28^{ης} Ιουλίου 1974) ή περιήλθε στην κατοχή των τουρκικών δυνάμεων μετά την κατάληψη των στρατοπέδων της ΕΛ.ΔΥ.Κ. και της Εθνικής Φρουράς αποτελεί την τιμωρία των Ε/κ για την εμμονή τους να εξοπλίζονται για την Ένωση «Αυτοί οι οποίοι μετέτρεψαν το νησί σε πυριτιδαποθήκη με τα όπλα και τα πυρομαχικά που μάζευαν όλα αυτά τα χρόνια, με το όνειρο να προσαρτήσουν την Κύπρο στην Ελλάδα, εγκατέλειψαν τα πάντα και τράπηκαν σε φυγή μπροστά στη συντριπτική δύναμη των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων»⁵, αποτελεί την τιμωρία τους για την επιβολή χουντικού καθεστώτος (εικόνα με το τανκς των πραξικοπηματιών το οποίο στέκεται δίπλα στο άγαλμα του Μάρκου Δράκου με το όπλο του στραμμένο στο Αστυνομικό Τμήμα (πρωτοσέλιδο της 18^{ης} Ιουλίου 1974),⁶ αποτελεί την τιμωρία τους για την τοποθέτηση στην προεδρία ενός «πρώην τρομοκράτη της ΕΟΚΑ» (φωτογραφία από την εποχή του Αγώνα της ΕΟΚΑ τη στιγμή που ο Νίκος Σαμψών οδηγείται στο δικαστήριο με τη συνοδεία της βρετανικής αστυνομίας (πρωτοσέλιδο της 16^{ης} Ιουλίου 1974)).⁷

⁵Εφημερίδα *Bozkurt*, 28 Ιουλίου 1974.

⁶Εφημερίδα *Bozkurt*, 18 Ιουλίου 1974.

⁷Εφημερίδα *Bozkurt*, 16 Ιουλίου 1974.

(γ) Η στρατηγική της κινητοποίησης της εσωτερικής και διεθνούς κοινής γνώμης

Στο πρωτοσέλιδο της 17^{ης} Ιουλίου 1974 ο αρθρογράφος θέλοντας να ενισχύσει τον πρωτοσέλιδο τίτλο «Πρέπει να παρέμβει η Τουρκία» ενσωματώνει στο πρωτοσέλιδο μια φωτογραφία από το Τουρκικό Γενικό Νοσοκομείο όπου βρίσκεται ο 36χρονος Mustafa Mehmet, ο οποίος τραυματίστηκε στο πόδι από αδέσποτες σφαίρες κατά την ανταλλαγή πυρών στον αστυνομικό σταθμό του Καϊμακλίου, και την φωτογραφία του 21χρονου Şefik Ömer Namı, ο οποίος έγινε στόχος αδέσποτων σφαιρών.⁸ Γενικότερα, μέσω της φωτογραφικής πρακτικής συγκροτείται το αφήγημα της «γενοκτονίας των Τ/κ»: οι έρημοι δρόμοι, τα άδεια λεηλατημένα σπίτια και τα νεκρά ζώα αριστερά και δεξιά στο χωριό Μαράθα,⁹ το 16 μηνών μωρό, η Betül, «το οποίο σφαγιάστηκε στο χωριό Atlılar/Αλόδα» στις 14 Αυγούστου 1974,¹⁰ η οικογενειακή φωτογραφία της οικογένειας του Kâmil Meriç ο οποίος έχασε τη γυναίκα του (Fatma) και τα 5 παιδιά του (Vedia (7), Yonca (6), Ozan (5), Hakan (4) και Kaan (2)) «στη σφαγή στο χωριό Αλόδα».¹¹ Ενώ η Ελληνική Κοινότητα είναι η ηττημένη ενός πολέμου και μεταξύ άλλων βιώνει το φαινόμενο της προσφυγιάς,¹² η έμφαση δίδεται στους Τ/κ πρόσφυγες: φωτογραφία από τον Κοιτώνα Προσφύγων των Τ/κ από την Πάφο,¹³ φωτογραφία από το καταστραμμένο σπίτι του Derviş Niyazi και του πατέρα του Niyazi Mu'la Abbas από τα πυρά όλμων των Ε/κ,¹⁴ φωτογραφία από το σπίτι ενός Τ/κ από το χωριό Serdarlı /Τζιάος που καταστράφηκε από τους Ε/κ και στους τοίχους του οποίου αναγράφονταν ενωτικά συνθήματα,¹⁵ φωτογραφία από το χωριό Beyköy και τα σπίτια τα οποία κάηκαν από τους Ε/κ.¹⁶

⁸Εφημερίδα *Bozkurt*, 17 Ιουλίου 1974.

⁹Εφημερίδα *Bozkurt*, 24 Αυγούστου 1974.

¹⁰Εφημερίδα *Bozkurt*, 14 Αυγούστου 1975.

¹¹Εφημερίδα *Bozkurt*, 15 Ιουλίου 1975.

¹²Γιάννης Παπαδάκης, *Η ηχώ της Νεκρής Ζώνης: Οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο*, Scripta, Αθήνα, 2009, σελ. 228.

¹³Εφημερίδα *Bozkurt*, 15 Αυγούστου 1975.

¹⁴Εφημερίδα *Bozkurt*, 15 Αυγούστου 1974.

¹⁵Εφημερίδα *Bozkurt*, 22 Αυγούστου 1974.

¹⁶Εφημερίδα *Bozkurt*, 24 Αυγούστου 1974.

II. Η συγκρότηση του πιο πάνω αφηγήματος στον τουρκοκυπριακό ιστοριογραφικό λόγο : Η περίπτωση του ιστορικού Vehbi Zeki Serter

Ο Vehbi Zeki Serter την περίοδο 1970-2002 επιδεικνύει πλούσιο εκδοτικό έργο. Στα σχολικά εγχειρίδια και στα ιστοριογραφικά εγχειρήματα του Vehbi Zeki Serter απαντά :

(α) η στρατηγική της συγκρότησης της εικόνας του Εχθρού μέσα από το σχήμα της αντίθεσης π.χ. οι αιχμάλωτοι πολέμου (Ε/κ και Ελλαδίτες) με τα ανυψωμένα χέρια σε αντίθεση με το ηρώο Karaoğlu (μνημείο προς τιμή εκείνων που σκοτώθηκαν στην Κερύνεια κατά την απόβαση των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο,¹⁷ ο πίνακας με τους Τ/κ και Ε/κ αγνοούμενους, με το ποσοστό των αμάχων πολιτών, των γυναικών, των παιδιών κτλ.¹⁸

Τουρκοκύπριοι αγνοούμενοι		Ελληνοκύπριοι αγνοούμενοι
Σύνολο	803	1619
Πολίτες	99.40%	38.31%
Στρατιώτες	0.60%	61.19%
Άντρες	71%	92%
Γυναίκες	12%	6%
Παιδιά	17%	2%

(β) η στρατηγική του διασυρμού του αντιπάλου, των ιερών συμβόλων του, των μνημείων του π.χ. ο διοικητής των Τουρκοκυπριακών Δυνάμεων Mustafa Katircioğlu φωτογραφίζεται δίπλα στο αυτοκίνητο του διοικητή της ΕΛ.ΔΥ.Κ.,¹⁹ ο ένστολος Vehbi Z. Serter και ο Τούρκος αλεξιπτωτιστής οι οποίοι φωτογραφίζονται με μια ελληνική σημαία στο στρατόπεδο του Αγίου Βασιλείου,²⁰

¹⁷Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs ve 1974 barış harekatı*, Lefkoşa 1976, σελ. 120. [Η Κύπρος και η Ειρηνευτική Επιχείρηση του 1974]

Vehbi Zeki Serter & Ozan Zeki Fikretoğlu, *Kıbrıs Türk mücadelesi tarihi lise 1,2,3. sınıf*, Lefkoşa, 2002, σελ. 283. [Η ιστορία του αγώνα των Τ/κ : για το λύκειο]

¹⁸Vehbi Zeki Serter & Ozan Zeki Fikretoğlu, *Kıbrıs Türk mücadelesi tarihi lise 1,2,3. sınıf*, Lefkoşa, 2002, σελ. 201. [Η ιστορία του αγώνα των Τ/κ : για το λύκειο]

¹⁹Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs ve 1974 barış harekatı*, Lefkoşa 1976, σελ. 110. [Η Κύπρος και η Ειρηνευτική Επιχείρηση του 1974]

²⁰Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs ve 1974 barış harekatı*, Lefkoşa 1976. [Η Κύπρος και η Ειρηνευτική Επιχείρηση του 1974]

(γ) η στρατηγική της κινητοποίησης της εσωτερικής και διεθνούς κοινής γνώμης π.χ. φωτογραφίες με τα αποτεφρωμένα σώματα από τα χωριά Αλόδα, Μaráθα και Σανταλάρης,²¹ φωτογραφία της τρίχρονης Rahme Salih Kral που χτυπήθηκε με 40 σφαίρες,²² φωτογραφία με το 4 μηνών νεκρό μωρό της, το οποίο πυροβολήθηκε και ξεψύχησε στην αγκαλιά της μητέρας του τη στιγμή που περνούσε από τον ελληνικό στον τουρκικό τομέα,²³ φωτογραφία από τον βομβαρδισμό του δημοτικού σχολείου στην Αμμόχωστο Gazi Mağusa Sakarya ilkokulu κτλ.,²⁴ η αναφορά στον τοίχο του ελληνικού σχολείου του χωριού Αλαμινός (Λάρνακα) με τις τρύπες από τις εκτελέσεις των Τ/κ χωριού.²⁵

Καταληκτικά συμπεράσματα :

Οι φωτορεπόρτερ τραβούν μεμονωμένες φωτογραφίες προκειμένου να τεκμηριώσουν ένα αφήγημα, την αδυναμία συνύπαρξης με τον Άλλον «Ο Demirel δήλωσε εκ νέου : Δεν υπάρχει συμβιβασμός ! Αφοί οι Ε/κ αποδεχθούν τη διζωνική ομοσπονδία, μπορεί το θέμα της ρύθμισης των συνόρων να συζητηθεί» (πρωτοσέλιδο της 1^{ης} Δεκεμβρίου 1975).²⁶ Αν και η φωτοδημιουργία δεν αξιολογεί, δεν χαρακτηρίζει, απλώς αποτυπώνει την παροδική φύση της στιγμής, οι λεζάντες και τα κείμενα που πλαισιώνουν τις φωτογραφίες συγκροτούν ένα αιχμηρό λόγο. Οι φωτογραφίες είναι συνυφασμένες με εικόνες πολέμου, με έκδηλη την ανδρεία του Εαυτού και τη θρασυδειλία του Άλλου «Συνεπεία της Β' Επιχείρησης την οποία ξεκίνησαν οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις, τα εναπομείναντα τμήματα των Ε/κ και των Ελλαδιτών, που γονάτισαν μπροστά στις αιχμηρές ξιφολόγχες του τουρκικού στρατού, επιτέθηκαν στα αθώα και ανυπεράσπιστα τουρκικά χωριά στο νότο και έδωσαν αδιανόητα παραδείγματα βαρβαρότητας».²⁷ Οι γυναίκες στις φωτογραφίες είναι σε ρόλους παραδοσιακούς συνυφασμένους με τη μητρική φύση τους, μεταξύ άλλων η Ε/κ μητέρα με το παιδάκι στην αγκαλιά από το χωριό Καζάφани (πρωτοσέλιδο 28^{ης}

²¹Vehbi Zeki Serter, *Yunan emperyalizmi ve Türk ulusu : (1821-1976)*, Lefkoşa, 1976, σελ. 63. [Ο ελληνικός ιμπεριαλισμός και το τουρκικό έθνος 1821-1976]

²²Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs ve 1974 barış harekati*, Lefkoşa 1976, σελ. 161.

²³Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan vahşeti ve 20 Temmuz'da doğan güneş Kıbrıs Türk Barış Harekatının 4. yıldönümü münasebetiyle*, Lefkoşa 1978, σελ. 24.

[Η βαρβαρότητα των Ε/κ και των Ελλαδιτών στην Κύπρο και ο ήλιος που ανέτειλε στις 20 Ιουλίου, με αφορμή την 4η επέτειο της Τουρκικής Ειρηνευτικής Επιχείρησης]

²⁴Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs ve 1974 barış harekati*, Lefkoşa 1976, σελ. 148.

²⁵Vehbi Zeki Serter & Ozan Zeki Fikretoğlu, *Kıbrıs Türk mücadelesi tarihi lise 1,2,3. sınıf*, Lefkoşa, 2002, σελ. 196.

²⁶Εφημερίδα *Bozkurt*, 1 Δεκεμβρίου 1975.

²⁷Vehbi Zeki Serter, *Yunan emperyalizmi ve Türk ulusu : (1821-1976)*, Lefkoşa, 1976, σελ. 63.

Ιουλίου 1974), η Ε/κ γυναίκα με το νεοβάπτιστο μωρό από το χωριό Πέλλαπαϊς (πρωτοσέλιδο 10^{ης} Αυγούστου 1974), η Τ/κ μητέρα με το παιδάκι στην αγκαλιά που ανταμώνει τον χαμογελαστό Τούρκο στρατιώτη.²⁸

Βιβλιογραφία :

Πρωτογενείς πηγές :

Εφημερίδα *Bozkurt*, 26 Οκτωβρίου 1951.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 10 Νοεμβρίου 1951.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 10 Νοεμβρίου 1957.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 2 Δεκεμβρίου 1958.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 16 Αυγούστου 1960.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 15 -19 Ιουλίου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 25 Ιουλίου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 26-30 Ιουλίου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 10 Αυγούστου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 15 Αυγούστου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 16-18 Αυγούστου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 22, 24, 25, 28, 29, 31 Αυγούστου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 16 Οκτωβρίου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 26 Οκτωβρίου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 15 Νοεμβρίου 1974.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 15 Ιουλίου 1975.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 20 Ιουλίου 1975.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 14 -15 Αυγούστου 1975.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 1 Δεκεμβρίου 1975.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 14 Αυγούστου 1978.
Εφημερίδα *Bozkurt*, 20 Ιουλίου 1981.

Δευτερογενείς πηγές :

Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği (KTGB), *Kıbrıs Türk Basın Tarihi, Söylem Matbaacılık*, Λευκωσία, 2012.
Köse Ömer, *Bren çantası'nda 18 kulak*, Λευκωσία, 2007.

²⁸Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs tarihi : (Başlangıçtan zamanımıza kadar)*, Λευκωσία, 1981, σ. 139-140. [Η ιστορία της Κύπρου : Από την προϊστορία μέχρι την εποχή μας]

Metin Sedat, *Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı sancak destanı : 14 Mart 1974-30 Ağustos 1974* , AjansTürk, Άγκυρα, 1996.

Milli Mücadele Müzesi = The Museum of National Struggle, Public Relations Department, Lefkoşa, c2000.

Öncan Hüdaverdi, Özdemir Zekeriya & Sağduyu Nilgün Orhon, *Kıbrıs tarihi : M.Ö.7000- M.S.1983*, Λευκωσία.

Παπαδάκης Γιάννης, *Η ηχώ της Νεκρής Ζώνης : Οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο*, Scripta, Αθήνα, 2009.

Polat Yılmaz, *Barış için oradaydılar Parola : Kıbrıs*, Ulus Dağı, Άγκυρα, 2007.

Sadrazam Halil, *İkinci hareket ve sonrası Ağustos 1974 : Kıbrıs'ta mitlerden gerçeğe*, Söylem, Λευκωσία, 2014.

Sanver Ahmet, *Kıbrıs barış hareketi anılarım Temmuz 1974*, Λευκωσία, 2014.

Serter Vehbi Zeki, *Kıbrıs tarihi : orta dereceli okullar için*, Λευκωσία, 1970.

Serter Vehbi Zeki, *Yunan emperyalizmi ve Türk ulusu : (1821-1974)*, Λευκωσία, 1974.

Serter Vehbi Zeki, *Kıbrıs ve 1974 barış hareketi*, Λευκωσία 1976.

Serter Vehbi Zeki, *Yunan emperyalizmi ve Türk ulusu : (1821-1976)*, Λευκωσία, 1976.

Serter Vehbi Zeki, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan vahşeti ve 20 Temmuz'da doğan güneş Kıbrıs Türk Barış Harekatının 4. yıldönümü münasebetiyle*, Λευκωσία 1978.

Serter Vehbi Zeki, *Kıbrıs ve Enosis*, Λευκωσία, 1980.

Serter Vehbi Zeki, *Kıbrıs tarihi : (Başlangıçtan zamanımıza kadar)*, Λευκωσία, 1981.

Serter Vehbi Zeki, *Kıbrıs tarihi : ortaokul 1,2,3. sınıf*, Λευκωσία, 2002.

Serter Vehbi Zeki & Fikretoğlu Ozan Zeki, *Kıbrıs Türk mücadele tarihi lise 1,2,3. sınıf*, Λευκωσία, 2002.

Sever Muzaffer, *Kıbrıs bitmeyen gece*, Kastaş, Κωνσταντινούπολη, 2010.

Simtaş Kamil Göksen, *Karanlık dünyam*.

Δευτερογενείς πηγές - Φωτογραφική Πρακτική :

Barthes Roland, *Ο φωτεινός θάλαμος: δοκίμιο για τη φωτογραφία*, Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα, 1983.

Ριβέλλης Πλάτων, *Κείμενα για τη φωτογραφία*, Εκδόσεις Φωτοχώρος, Αθήνα, 2000.

Σιγούρος Γιάννης, *Η εικαστική γλώσσα: έκφραση και επικοινωνία μέσα από τη φωτογραφία*, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Αθήνα, 2012.

Sontag Susan , *Περί φωτογραφίας*, Περιοδικό φωτογράφος, Αθήνα, 1993.